

Kateřina DUBSKÁ

Člověk
Gabriel

Kateřina DUBSKÁ

Člověk
Gabriel

Grada Publishing

Předmluva

Od té doby, co v roce 2013 vyšla moje první a nejoblíbenější kniha Člověk Gabriel, mě už ani neudivuje, jaké zvláštní věci se právě kolem ní dějí. Dala jsem jim i jméno: gabrieloviny.

Není to poprvé, kdy veřejně prohlašuji, že tuto knihu si napsal Gabriel sám. A myslím to samozřejmě tak, že mi při psaní do hlavy přitékala slova nějak sama od sebe a příběh se točil úplně jiným směrem, než jsem měla původně v úmyslu. Když se mne čtenáři ptají, jak jsem se vlastně dostala ke psaní, tak odpovídám, a to zcela podle pravdy, že se mi nejdříve zdál sen, který se nakonec stal samostatnou kapitolou nazvanou Dívka s očima jako hvězdy. A také jsem v té době podstupovala terapii, v níž jsem si řešila své celoživotní problémy s vlastní identitou, ovlivněnou i tou kapkou romské krve kolující mými žilami, která mne dovedla až k založení nadačního fondu podporujícího romské studenty. Takže jsem zničehonic začala psát román inspirovaný naší do té doby utajovanou rodinnou historií a jedním dávným, zcela zapomenutým předkem, který si vzal dívku ze zcela odlišné komunity a obchodoval s koňmi. A z vydavatelky a redaktorky knih jiných autorů jsem se sama stala spisovatelkou.

Kniha Člověk Gabriel vyšla v době, kdy jsem už žila na samotě u lesa a zvykala si na život zcela odlišný od toho, který jsem nechala v Brně. Jenže mi začínali chybět lidé, se kterými si můžu povykládat nejen o starostech chovatele drobného zvířectva a majitele hospodářství, a přestaly mi stačit občasné návštěvy Brna nebo návštěvy mých přátel. Najednou se mi ozývali čtenáři z blízkého okolí a na autorských čteních na Slovácku jsem poznala řadu nových kamarádů. Až po několika letech mi došlo, že sice autorský honorář za knihu stále předávám nadačnímu fondu Verda, ale mnohem důležitější honorář jsem už dávno dostala. V lidech.

Asi se to stává, že literární postava, kterou autor stvoří, si najednou začne žít vlastním životem bez ohledu na autorovy původní plány a přání. A ovlivňuje mu nějakým způsobem život i poté, co ji vypustí do světa v podobě potištěných stránek a ztratí nad ní autorskou moc. Pro mne Gabriel je a bude skutečný. A neuvěřitelný tím, jak stále oslovuje další a další čtenáře. Pomáhá jim odplouvat do jiných světů,

aspoň na chvíli zapomenout na trable a problémy světa skutečného. Bývá jim pak mile na duši, jak napsala jedna má čtenářka. Což jsem si opět a silně uvědomila ve chvíli, kdy Gabriel po letech čekání konečně promluvil hlasem Josefa Kubánika ze Slovákého divadla. Z vydavatelství mi začali posílat jednotlivé kapitoly audioknihy k redakci, já po chvíli přestala dávat pozor na případné odchytky od textu nebo chy-by a odplouvala s ním do poklidnějších časů. Po mnoha letech od doby, kdy se Gabriel začal zhmotňovat, jsem naprosto nechápala, jak jsem ho dokázala stvořit.

Nicméně ta Gabrielova energie mi stále občas zasahuje do života. Nezapomenutelná je třeba historka o návštěvě redaktorky mých prvních knih. Přijela za mnou i se svou maminkou, kterou jsem znala z dob, kdy jsem ještě vůbec nevěděla, jak úzce budu spolupracovat s její dcerou. Šly jsme se projít do sadu, protože právě zapadalo slunce a já se chtěla pochlubit naším úžasným výhledem. Najednou se na louce nad námi objevil kůň s jezdcem v kožených kalhotách a s hlavou plnou dredů. Přijel až k nám a zvolal: „Co by na to řekl Gabriel? Právě jsem ho dočetl a říkal jsem si, že vám řeknu, jak moc se mi ta kniha líbila!“

Kůň kolem nás jen tančil, my jsme nebyly schopné slova, a tak dodal: „*Jedu si ze Žitkové do Bojkovic pro cigára, tak jak sem jel kolem vašeho, sem se zastavil, neva?*“

Redaktorka Zdenička mi dodnes nevěří, že jsme se na ni s oním jezdcem nedomluvili. Opravdu ne.

Ale asi ta nejpodivuhodnější gabrielovina se začala psát v roce 2016, kdy mi v mai-lové schránce přistál tento dopis:

„Dobrý den, paní doktorko,

jsem starostou malé obce Břestek v podhůří Chřibů. Máme knihovníka, který má 80 let a který je stále velmi aktivní. Pan knihovník přečetl Vaše romány Člověk Gabriel a Dcery a všiml si, že určitá část knihy hovoří o bydlení v Tupesích, a dokonce se z určitých indicií dá předpokládat, že ve Vaši knize se hovoří o cigánech žijících v naší obci v místní části Chabaně - to je to místo daleko za obcí Tupesy u lesa. Pro-tože pana knihovníka tato informace velmi

zaujala, chtěl by se s Vámi setkat a na-vštvít Vás. Protože historie naší obce velmi zajímá i našeho bývalého kronikáře, který disponuje celou řadou znalostí a který napsal celou řadu útlých dílek o historii i současnosti naší obce, chtěl by se tohoto setkání zúčastnit i on. A pokud mi to čas dovolí, pak bych se případně účastnil i já. Jestliže se potvrdí indicie o propojení naší obce s obsahem Vašeho díla, velmi rádi uskutečnime i další besedu nad Vašimi knihami.

Děkuji za pochopení. S přátelským pozdravem a přáním všeho dobrého

RNDr. Jindřich Krušina, starosta obce Břestek“

S panem starostou, s knihovníkem panem Dvouletým (který už bohužel není mezi námi) a kronikářem obce panem Malíkem jsme se skutečně potkali a vydali se na vyvýšené místo s nádherným výhledem na celý kraj, kterému se říká Chabaně. A kde se skutečně nacházela romská osada. Její obyvatelé zmizeli jednoho tragického dne druhé světové války, kdy přijeli četníci a všechny je odvezli neznámo kam. Po válce se nikdo z nich nevrátil. Snažila jsem se všem zúčastněným vysvětlit, že osadu v knize jsem si vymyslela a rozhodně jsem tehdy nic nevěděla o tragickém osudu Chabaně. I když mne samozřejmě inspirovaly dostupné informace o romském holocaustu a osudu mnoha Romů, kteří se usazovali na Moravě. Když mi na následném autorském čtení vyprávěla jedna z místních pamětnic, jak jako malá holčička spolu se svou maminkou vyběhla před dům a viděla, jak kolem nich projíždějí dva nákladní vozy plné lidí křičících hrůzou, protože věděli, že jedou na smrt, a že má ten děsivý obraz dodnes před očima, tekly mi slzy a běhal mráz po zádech.

Vlastně mi běhal po zádech i po cestě domů a nějak mě napadlo, že to je možná ten důvod, proč celá kniha vznikla a její hlavní hrdina se mi stále nějak připomíná. „To jsi celý ty,“ řekla jsem tehdy Gabrielovi a slíbila mu, že udělám vše pro to, aby tito zmizelí byli náležitě uctěni. Protože tehdy jejich památku v Břestku vůbec nic nepřipomínalo. Asi proto, že to „byli přece jenom cikáni“. Což bohužel zaznělo i na - pro mne památném - zasedání místního zastupitelstva, kam jsem byla pozvána. Tehdy jsem jen nevěřícně zírala na člověka,

který tato slova vyslovil, a zbytek místního zastupitelstva se ošival a omlouval. O tehdejší zasedání zastupitelstva vyšel i článek v tisku s názvem „Zastupitele rozdělil památník Romům“, kde se psalo:

Památník obětem romského holocaustu během II. světové války v Břestku nevyroste, aspoň zatím. Zastupitelé totiž odmítli jeho umístění na Chabaních, v místě bývalé cikánské osady při takzvané Hluboké cestě. S uctěním památky Romů odvečených do koncentračního tábora souhlasili jen starosta a místostarosta.

„I když mě názor zastupitelů překvapil, je to jejich svobodná volba. Asi sehrálo roli, že máme v obci s romskými spoluobčany negativní zkušenosti. Ale nemůžeme přece kvůli tomu zavírat oči před historií, je třeba se s ní vyrovnat,“ prohlásil Jindřich Krušina, starosta Břestku, který umístění památníku navrhl. *„Jen jsem splnil, co jsem slíbil na besedě se spisovatelkou Kateřinou Dubskou, ze které požadavek na instalování památníku obětem romského holocaustu vzešel,“* připomněl starosta.

Jenže zastupitelé jeho umístění v Chabaních smetli ze stolu.

„Vůbec bych se tím nezabýval,“ reagoval další zastupitel Josef Grebeníček...

Bylo to tehdy dost bouřlivé, zastupitelstvo se na chvíli rozhádalo, ale nakonec se na dalším svém zasedání usneslo, že se musí tento historický dluh napravit. A že mi dají vědět.

Mezitím jsem psala další knihy, zažila pár nových životních vln, ale stále jsem měla pocit nesplaceného dluhu. Který se mi připomněl, když jsem byla požádána o napsání předmluvy pro toto nové vydání své prvotiny. Najednou byl pocit nesplaceného dluhu tak silný, že mi nezbývalo než napsat současnému starostovi obce Břestek panu Crlovi. A ten mi udělal obrovskou radost, protože mi sdělil, že za pár měsíců bude na místě bývalé osady umístěna informační tabule a památníček celé události.

A tak jsem nakonec zažila asi tu nejpamátnejší gabrielovinu. Protože dne 31. 8. 2024 odpoledne se nad Břestkem na místě, kde stávala romská osada Chabaně, konalo slavnostní odhalení památníku věnovaného místním obětem romského holocaustu. A když Josef Kubáník přítomným přečetl poslední krátkou kapitolu této knihy, plaka-

li jsem opravdu všichni. Jako bych ony řádky napsala právě pro tuto příležitost. Je to už přes 80 let, ale jak vidíte, historie se nám, pokud se k ní nepostavíme čelem, stejně stále připomíná. Různými cestami, které na sebe mohou brát i podobu snů a vydaných románů.

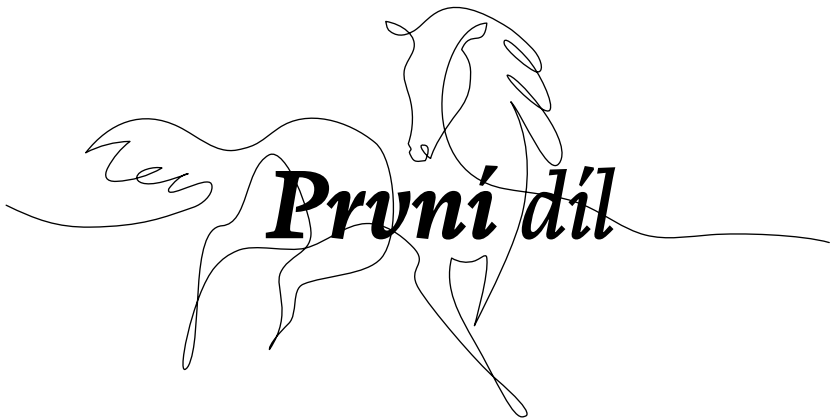
Vlastně si dnes říkám, že je klidně možné, že ta samá kapka romské krve v mých žilách, která mne dovedla až k psaní knih, kolovala i v žilách oněch zmizelých a zapomenutých, které bylo potřeba připomenout. To je prostě celý Gabriel, kterého podezřívám, že možná proto mi celou knihu našeptal do ucha.

Svou první knihu *Člověk Gabriel* jsem začala psát někdy v roce 2008, několikrát ji přepsala, několikrát jsem propadla depresi na téma: „Na co si to hraješ? To přece není možné, že právě ty píšeš nějaký román?“ A rozhodně by mne tehdy nenapadlo, že se bude tato kniha několikrát dotiskovat a po dvanácti letech se dočká změny vydavatele i nového vydání. Když jsme s mou novou redaktorkou Evou Škrabalovou - které tímto děkuji, že v Gabriela stále věří - uvažovaly o tomto vydání, samozřejmě jsem přemýšlela i nad tím, že můžu knihu přepsat a poněkud ubrat na její melodramatičnosti. Jenže bych ji psala už jiným, méně lehkým perem a ona by možná přestala působit tak, jak působí dosud. Kdy i mně samotné při jejím čtení chvílemi běhá mráz po zádech a cítím tu zvláštní energii, kterou v sobě stále má. A tak jsme ji nechaly v původní podobě, protože co čtenář, to názor. Někomu se více líbí její první část, připomínající spíše pohádku o tom, jak se do sebe zamilovali dva mladí lidé pocházející z naprosto odlišného prostředí. Což mimochodem odpovídá skutečné historii mé rodiny, o které můj kolega z Verdy Mirek Zima pravil: „Ten tvůj prapradědeček musel být vážně borec, protože tehdy podobná manželství rozhodně nebyla obvyklá.“

A někdo má raději tu druhou část, která představuje pokračování po zdánlivě poslední větě všech pohádek: Vzali se a žili spolu šťastně až do smrti... A přitom právě ono nevyřčené pokračování je na všech pohádkách to nejzajímavější. Skutečný život totiž žádnou pohádkou není, zejména když se snažíte žít mezi lidmi, ke kterým nepatříte ani místem narození, ani svou krví nebo rasou.

Říká se, že každý v sobě nosíme jednu knihu. Většinou ji nenapíšeme, a když se nám to výjimečně povede, stejně ukáže až druhá kniha, jestli jsme skutečně spisovatelé. Ta první je totiž něco, co v nás léta bublá a pak jako sopka vybuchne na obrazovce počítače. Pokaždé, když vydám další knihu, někteří čtenáři si povzdechnou, že to zase není další Gabriel. Jenže ve mně momentálně bublají jiné knihy, které mají svůj vlastní důvod, proč se přenesou mými prsty na klávesnici. Nevím, možná se mi jed-noho dne v hlavě zase ozve někdo jemu podobný, ale nechci nic slíbovat.

Psáno v Bojkovicích roku 2025

Ten sen mne nenavštívil poprvé. Vedl mne stájí, kolem lesklých mohutných zadnic koní, teplem důvěrně známého místa až tam dozadu, do prázdného stání. Teplo se mění v chlad a já se jako pokaždé bojím podívat, co skrývá se na konci. Bráním se, ale nohy mne táhnou proti mé vůli, zpocenou rukou otevírám vrátka, jen oči se mi přivírají děsem. Mrazivé ticho pohltilo klidné přežvykování koní a zvuk kopyt. Leží tam, stočený, černý, obrovský, klidný. Už léta tu na mne čeká. Ví to on a vím to já. Tentokrát ale konečně vstoupím dovnitř, on pomalu zvedne zkosenou hlavu a ta se blíží k mé vyděšené tváři. Kývá se a otevírá tlamu, rudou díru v temné černotě, rozeklaný jazyk mu kmitá, hlava se zvedá výš a výš. Pak se odkloní prudce dozadu a vyrazí jako blesk k poslednímu úderu očekávané hrůzy.

A já najednou sedím na hřbetě svého koníčka Černé hřívý, mezi temnými křídly, která vyrostla z jeho zad, vznášíme se nad stájí, kroužíme nad naším domem, kde spí mé staré tělo vedle stále mladé ženy vonící po meruňkách, a létáme nad lesy se stříbrnými kmeny.

Až pohled na krajinu s útlými svahy vinic a plnými prsy kopců, ještě zahalenými do odcházející noci, uzamknou šedivé mraky pod námi...

Otevřel jsem oči a věděl jsem.

V ranním pološeru jsem nahmatal hůl vedle své postele a posadil se na pelest. Seděl jsem a jen se rozhlížel po světlici, jak ji postupně osvětlovaly první paprsky slunce, a ptáci za okny vítali ráno. Pak jsem se otočil, jemně odhrnul peřinu a pohládl teplá záda své ženy. Také její spaní bylo lehoučké jako peří bílé husy, trhla sebou a otočila se. Udiveně na mne pohlédla rozespálýma očima.

„Copak je, už je čas?“ Zavrtěl jsem hlavou a pohládl ji jemně po tváři.

Její oči byly náhle čilé a zpozorněly. „Copak se děje? Zdálo se ti zase něco?“

Pokýval jsem pomalu hlavou, opět se položil vedle ní a objal ji.

„Co to máš po ránu za nápady, ty blázne stará...“, zavrtala se mi hlavou do podpaždí a přičichla k němu. „Však jsi už starý kozel, ale stále tak pěkně voníš.“ A v její tváři seschlé stářím a starostmi probleskla známá mladičká dívka plná příslibů. Mlčel jsem a zase ji pohládl.

Třeba se mýlím, třeba jen mluví má přání, která přilétají, když už mne příliš bolí klouby, do kterých zalezla nekonečná zima, co teprve nedávno odplula po potoce se zbytky sněhu. Tolik se jí nechtělo, ale vyhnalo ji jaro, které udeřilo do ledů a natěšené na svou vládu obalilo stromy záplavou světlounce zelených lístků a něžných kvítků, jako by nemělo strach, že je spálí mráz, který se tak rád nečekaně vrací. Třeba jsou to jen má přání, která dosedají na má ramena, když už nemám dost sil, abych pomohl nemocnému koni, a musí přijít můj syn Daniel, aby práci dokončil. A také se mi připomínají, když sedávám na zápraží, už jen vzpomínám a nechci se dozvídat, co se děje v tom novém, bláznivém světě. Ale přece jenom, i když mi Bůh naložil plnou fůru kamení, byl to krásný život. Rozhodl jsem si sám, kterou se vydám cestou. A teď, když mi sen řekl, co má přijít, nechce se mi z něj. Ale vím, že moje sny nelžou. Nikdy nelhaly. Tak zkusím ležet. Nemusím nikam spěchat a vstávat, práce neuteče. Když budu ležet a nic mne z mé postele nedostane, bude to první můj sen, který se mýlil. Objal jsem svou ženu ještě pevněji a snažil se znovu usnout.

Vrzla vrátka a rychlé kroky spěchaly k našim dveřím...

I.

Na břehu mé řeky

Vydali jsme se na cestu toho roku, kdy zima byla příliš krutá a jaro stále nepřicházelo. Několik našich dětí i starých lidí pomřelo na nemoci, které přinesla, a my cítili, že přišel čas změny. Jednoho dne se můj strýc vrátil z vesnice, u které jsme každým rokem zimovali, svolal si nás a řekl:

„Cesty jsou volné, i my se už můžeme vydat do krajů, kde žijí bohatí lidé a ženy, které mají plavé vlasy a světlou pleť, a nás lidí tam není mnoho. Už jsou pro nás i jiná místa, kde zastavíme naše vozy. Ale bude nejlépe, když odejdou jen někteří a ostatní se za nimi vydají později.“

Podíval se na svého syna a na mne, až mi srdce poskočilo. Byl jsem hrdý, že mne vybral, ale také jsem se v koutku duše bál zemí, kam naše noha nevkročila a náš vůz ještě nevjel. Třeba už nikdy neuvídím zelené vody mé řeky jménem Dunaj, která žlutne při okrajích a voní po moři, kam vtéká brázdami širokými tak, že místy nevíš, kde je řeka a kde moře. Zvykl jsem si na naše cesty, které k zeleným vodám pokaždé dospějí, ať se vydáme, jakým chceme směrem. Třeba už nikdy nechytím velkou rybu, tam daleko určitě není taková řeka jako ta moje, která se místy zelená do žluta a do hněda stejně jako oči mé matky a mých sester. Oči, co svítí ze snědých tváří mezi černými copy kývajícími se jako ohony koní, mezi kterými jsem se odmalička batolil. Jak budu žít bez bahnitě vůně řeky mého dětství?

Jen co strýc domluvil, moje matka, její sestry a sestry mého otce začaly bědovat a naříkat: „Áj, vajdo, proč nemůžeme jet tak daleko všichni, proč se musíme rozdělit?“ Ze svých hlav shodily barevné šátky a rvaly si vlasy hrůzou.

„Už nikdy neuvídíme své děti, samy tam zahynou. Samy tam budou, v tom dalekém nebezpečném světě, áj, jak mne moje duše bolí...“

Věděl jsem, že jejich křik a pláč je myšlen vážně, ale zároveň je i ochranou před zlými duchy, kteří se pak jejich pláče i křiku leknou a raději si nevšimnou našich vozů. Nechají jejich kola točit se dál, aniž by nám uškodili. Zlí duchové se totiž vždy zalekli pláče a křiku našich žen, protože ty uměly bédovat lépe a hlasitěji než ženy jiných rodin. I na mne z nich padla hrůza a strach, ale strýc stál v klidu, nechal je bédovat a odehnat zlé síly. Pak jenom zvedl ruku a čekal, až si jí všimnou. Trvalo dlouho, než ženy zabrané do bédování konečně zmlkly, opět si nasadily šátky a utřely slzy.

Strýc pak promluvil klidným hlasem: „Nemůžeme jet všichni najednou, protože řečem gadžů, co jsou v novinách, které jeden den platí a druhý den si jimi zatopí v kamnech, nemusíme věřit. A tak půjdou jen ti silní a ti, kteří budou vědět, kdy se raději otočit a spěchat zpátky, protože cesty možná ještě nejsou tak bezpečné. Dlouho jsem přemýšlel nad tím, koho vybrat a kdo je té cesty schopen, a nakonec jsem zvolil alespoň jednoho z každého vozu, aby nebylo ostatním líto, že jejich synové a dcery odjeli a synové a dcery jiných zůstali v bezpečí našeho břehu. Pojede s nimi můj syn Danilo, protože věřím, že bude rozhodovat tak, jako bych rozhodoval já. Pojede také Gabriel a Josip a...“

Moje mysl mi utekla, srdce se přestalo svírat a přemýšlel jsem nad tím, co to říkal můj strýc o ženách s plavými vlasy a světlou pletí. Pár takových žen jsem už viděl. Mluvily řečí, které nikdo z nás nerozuměl, drncela jako lžice o okraje našich hrnců a nám se nelíbilo ji poslouchat. Vesničané se jich báli, klaněli se jim k zemi, protože s sebou mívaly muže v tmavých oblecích nebo zářivě barevných uniformách a voněly bohatstvím i mocí. Takovýchto žen že je tam mnoho? Zasníl jsem se a představil si, že mne jedna z takových žen osloví a podívá se na mne pohledem, jakým se dívá moje matka na otce, když se vrátí z dalekých cest, na kterých dobře prodal koně, a přiveze jí nový šátek nebo sukni. Pak nás vyženou z vozu a pošlou chytat ryby nebo sbírat dříví na oheň. Chápal jsem už tehdy, co v tom voze dělají, byla z něj slyšet láska až k břehu naší řeky. Láska, která zpívala a nás děti zalávala, protože jsme věděly, že ta láska patří také nám, že je všude a ochraňuje nás svou mocí. A také jsme věděly, že i naši příbuzní ve svých vozech poslouchají a radují se s námi. Právě takové lásky je pře-

ce potřeba na tom krutém světě, který nás obklopoval, plném zloby těch, kteří se nás lidí vždy báli. Byl jsem rád, když se otec vrátil s novým šátkem pro matku, věděl jsem totiž, že se zase najíme dosyta.

Už několikrát mne otec vzal s sebou, protože věděl, že rozumím tomu, co koně říkají. Šli za mnou jako beránci, když jsme je vyváděli z ohrad, které nám nepatřily. Ale žít se přece musí. Občas otec nějakého laciného koně koupil a pak se pobaveně podíval na mne. Chtěl vědět, jak rychle poznám, co má ten kůň za vadu, která nebude vidět, až ho draho koupí nějaký hlupák, co se jen tváří, že koním rozumí. A my se zase najíme dosyta. Můj otec s koňmi sice mluvit neuměl, ale zato měl dobrou paměť a věděl, do kterých vesnic a na které trhy nějakou dobu nesmíme zajet prodávat ty naše. Bylo nás příliš mnoho, příliš často jsme se potkávali na cestách s ostatními vozy nás lidí a ve vesnicích bylo příliš málo slepic, které volně pobíhaly. Ale žít se přece musí. Tušili jsme, že se jednou musíme rozdělit, a když jsme mohli konečně vyjet na cesty, kde na nás nebudou číhat vesničané a jejich ochránci v uniformách a s puškami, proč se nevydat směrem, kde zapadá slunce. Určitě je tam spousta krásných koní, hlupáků, kteří nepoznají nemocnou herku, a zbytečných slepic. Ještě jsem tehdy nedospěl v muže, ale nejen dcery mých strýců a tet, ale i dívky z vesnic, kterými jsme projížděli, na mne stále častěji hleděly tak, jak se má matka dívala na otce, když se vrátil z dalekých cest. Chtěl jsem už tehdy zpívat píseň, jakou spolu zpívali mí rodiče ve vyprázdněném voze. Ale zatím jsem nepotkal dívku, která by ji zpívala se mnou.

Strýc nás jako vždycky překvapil. Řekl, že půjdeme celou cestu proti proudu naší řeky a ta nás dovede do veliké země, která se jmenuje Rakousko a vládne jí císař. Tam se zastavíme anebo můžeme jít ještě dál, proti proudům řek, které vtékají do té naší. V celé té obrovské zemi se mluví spoustou jazyků, ale hlavní řečí je právě ta, která zní jako lžice o okraje našich hrnců. Ta, kterou mluví plavé ženy a muži v drahých oblecích, kterých se bojí i vesničané v našem sousedství. Strýc tohle všechno věděl, protože když byl malý, ztratil se v bouři a málem se utopil v naší řece, ale našel ho člověk, který uměl psát a počítat, učil těmto dovednostem děti vesničanů a oni ho za to ještě platili. Vzal strýce k sobě, protože chtěl vyzkoušet, jestli se lidé jako my mohou také naučit číst a psát. Někde si totiž přečetl, že

to nejde, protože jsme hloupi a nikdy se nic nenaučíme. Ale strýc se rychle naučil číst i psát, ten učitel o něm napsal do novin a pak si je oba dokonce pozvali do hlavního města k císaři. Chtěli, aby o tom řekl pánům v černých oblecích, kteří seděli ve velkém sále na mnoha židlich a jen se celý den hádali, jestli má strýcův učitel pravdu, či ne. Proto vzal strýce s sebou, aby mu věřili. Můj strýc tehdy viděl mnoho, díky tomu i věděl mnoho, a když se mezi nás vrátil, všichni mu naslouchali tak pozorně, až jim pusy zely dokořán, mouchy jim vlétaly dovnitř a oni si toho ani nevšimli.

Bratr mé matky byl opravdu chytrý. Četl celé knihy a počítat uměl ještě lépe. Většina z nás neuměla číst vůbec. Co jsme potřebovali, to nám přece strýc řekl. Naučil to jenom svého syna Danila, který nám měl říkat, co máme dělat, až strýc umře a my ho pohřbíme s velkou slávou a s velkým pláčem. Tak se to dělá s lidmi, jako je on. Stálo nás to vždy velké peníze, ale jinak by nás mrtví strašili ve snech, že jsme jim nevzdali úctu, kterou si zasloužili. Občas se strýc zavřel ve svém voze a všechny ostatní z něj vyhnal, aby si mohl nerušeně číst ve velké knize, kterou vozil stále s sebou a na kterou nesměl nikdo jiný ani pomyslet. A pak nám z ní vyprávěl příběhy o zemích, které jsou tak daleko, že tam ani ptáci nedoletí. Když jsme měli jako děti velký hlad, ukazoval nám v té knize obrázky tak krásné, že jsme alespoň na chvíli zapomněli na kručící břicha. Občas zašel za učitelem, který už neučil, ale žil ve své rodné vesnici, u které jsme byli zvyklí zimovat a kde nás nechávali i proto, že jsme jim sháněli levné a slušné koně a draze prodávali ty jejich, které jsme už nedokázali vyléčit. A také díky učiteli, kterého si považovali široko daleko. Mému strýci přes léto schovával staré noviny a ten si tak jednoho dne na zažloutlých stránkách přečetl o volných cestách a konci pronásledování nás lidí jen proto, že na těch cestách potkáváme ty, kteří neradi cestují a raději žijí v jednom domě na jednom místě.

Když strýc domluvil, nikdo už nepochyboval o tom, že má pravdu. Nikdo si už nestěžoval, že musíme opustit břehy naší řeky, konec konců je neopustíme úplně. Jenom prý ta naše řeka nebude stále tak široká, jak jsme zvyklí, půjdeme proti proudu, a čím dále budeme, tím blíže k sobě budou mít její břehy. Brali jsme jako samozřejmou věc, že strýcův syn Danilo bude mít na naší cestě poslední slovo, a byli jsme

rádi, že na sebe bere tíhu konečného rozhodnutí, o kterém se bude moci poradit jenom sám se sebou. Danilo kromě toho, že uměl číst a psát, mluvil také trochu tou neznámou tvrdou řečí, jakou se mluví v zemi, kde k sobě mají břehy naší řeky blízko tak, že si vidí do tváře i ti, které mezi sebou rozděluje její proud. Proto měl jít Danilo s námi a strýc se rozhodl zatím zůstat. Byl už starý. Poslední krutá zima, kdy jsme ztopili všechno naplavené dřevo, mu do kloubů nasadila kousavý mráz, na který zabírá jen teplé slunko, a to se stále nechtělo ukázat na tak dlouhou dobu, aby mu je rozežrálo. Domluvili se, že až dorazíme na místo, na kterém nějakou dobu setrváme, Danilo pošle strýci dopis k učiteli, ve kterém bude napsáno, kdy, kudy a kam se mají ostatní vydat. Jenom se strýc rozmýšlel, jestli se máme vypravit na cestu v době, kdy ještě zima úplně neodešla a hrozila, že se vrátí posledním vzteklým útokem, jak bývalo na našich březích obvyklé. Nikdy se nechtěla loučit, vracela se a páčila pupeny stromů, které se unáhly.

Ale pak strýc Danilovi řekl: „Jste mladí a silní, a čím dříve budete na cestě, tím dříve dorazíte k cíli, kde můžeme nasytit břicha naší rodiny lépe než tady. Vám mráz neublíží, tak jedte hned.“

V době, kdy v našich vozech zima zalézala za nehty, my spali zakutaní pod kožešinami a tlačili se na sebe, abychom se zahřáli a přes noc neumrzli, nebývalo ani na břehu naší řeky veselo. Ještě že řeka zamrzala jen málokdy, posílala nám ryby a vesničané sbírali dřevo jen na okrajích lesů. Báli se prý duchů, kteří číhají v jejich tmě. Já se takových duchů nebál, nebál jsem se lesa, není zlý, jenom se brání tmou spletených korun hlučným lidem, hlučným sekyrám, puškám a pastím. Na zimě se mi líbilo jediné. Když na naše břehy napadl sníh. Stával jsem pak u řeky, poslouchal zvuky, které byly najednou jiné a ostřejší, přicházely z nových směrů, zvířata se pohybovala opatrněji a šetřila si sílu, kterou požíral mráz. Všude bylo tak čisto, vzduch voněl ledem i vysokou ostře modrou oblohou a země se blyštěla jako náušnice mé matky, které zdědila zase po své matce, protože byla nejstarší z dcer. A nejstarší dcera je tu proto, aby jednoho dne převzala roli své matky, aby byla jako vrba, do které všichni ukládají své smutky, stesky a otázky. Náušnice to byly krásné, ale také se někdy těžko nosily.

Vždy jsem býval jiný než ostatní z mé rodiny. Hluk a křik kolem našich vozů mne sice naplňoval pocitem bezpečí a lásky, ale utíkal jsem, když se do sebe pustily ženy kvůli běžným denním starostem. Potřebovaly ulevit svému strachu, že bude málo jídla, že některé z dětí podlehne své nemoci, anebo je rozzlobil jejich muž. To mi pak začínala praskat hlava, protože jejich síla znásobená zlobou i křikem na mne útočila a vcházela do mého těla, aniž jsem chtěl. Jediné, co mohlo utišit změt hlasů v mé hlavě a jejich zlobu v mém těle, bylo ticho lesa nebo řeka s věčným plynutím svých nažloutlých vod.

Mou rodinou byla i zvířata, stromy, voda a vůně květin. Mezi nimi jsem byl klidný i má hlava byla čistá. A už jako malý chlapec jsem slyšel, co mi zvířata říkají. Přicházela ke mně tak blízko, že jsem na ně mohl položit ruku, a pak jsem pomalu zavřel oči a za víčky se mi míhaly obrazy toho, co zažila, co mi chtěla sdělit a předat. Seděli jsme vedle sebe, jen sdíleli tu chvíli, běhali po lesích nebo po břehu řeky, báli se a radovali společně. Jednou jsem v lesíku našel lišku, chytla se do pasti a celá zoufalá si málem ukousala nohu, jak chtěla ven. Pustil jsem ji, a i když mohla jen těžko chodit, dovedla mne ke svým liščatům, která jsem slyšel plakat uvnitř nory. Viděl jsem za víčky její zoufalství a strach, že umřou hladu společně s ní. Donesl jsem ji i s liščaty učiteli, protože moje matka by mne s nimi vyhnala. „Nemám jídlo pro všechny a pro lišky už vůbec ne,“ řekla by. Báł jsem se také, že by je zabila a prodala jejich kožešinu. Učitel jim dával mléko od sedláka, pozoroval je a popisoval, nějakou dobu mu lovily myši ve stodole, ale jednou mi řekly: „Chceme odejít, Gabrieli, volají nás lesy a naše krev se bouří, už nepotřebujeme pomoc člověka.“ A tak je učitel pustil. Stejně měly spoustu blech.

Nejraději jsem býval, když přilétli motýli, sedli si mi na ramena i ruce, šimrali mne svými křídly až k pocitu, že se brzy vznesu společně s nimi a poletím. Jenže jsem létal pouze ve svých snech, kdy jsem se vznášel nad vodami mé řeky a řekami, které svou vodou posilují její proud, nad zelenými lukami s vůní letních květů, nad poli s ohnutými zády vesničanů, nad šumícími korunami stromů a tmavým příšerím lesů. Pokaždé, když jsem se z takového snu vzbudil, divil jsem se, že neumím vzletět jako pták. Ve snu stačilo jen poskočit a stal jsem se orlem Gabrielem s rozpjatými křídly. Ach, jak mne mrzelo, když

jsem se musel z takového snu vzbudit a pak jsem celý den cítil touhu ptáků po volných cestách do dalekých krajů. Jak jsem se těšil, až zase přiletí motýli, usednou na má ramena, přinesou s sebou slunce, vítr i vzduch voňavý řekou a sen, který se mi zase bude zdát. To jsem byl šťastný, že jsem.

Tím, že jsem byl rád sám, jsem udivoval členy své rodiny, protože mí lidé bývají nejraději pospolu. Pak je chrání kruh lásky, a kdo z něj vykročí, je ohrožen světem i duchy těch jiných lidí. Ptávali se mé matky: „Proč mu dovoluješ toulat se samotnému? Naše děti se přece netoulají samy, jen v houfu, jako štěňata. Ty se o něj nebojíš, jako správná matka?“

A má matka jim vždy odpovídala: „Gabriela chrání Bůh, který s ním jistě má své úmysly. Jinak by ho přece neobdařil darem, kterého se mu dostalo. Když mu budu bránit v tom, co sám chce, nebude jeho duše šťastná a to byste chtěli? Pozná sám, kdy mu hrozí nebezpečí.“ Když si stále trvala na svém, přestali se ptát a brali mne takového, jaký jsem byl. Nikdo se již nepodivoval nad mou samotou a častým mlčením. Lidé často chtějí, aby se druzí chovali stejně jako oni, protože se tím utvrzují v tom, že oni sami se chovají správně. A ti, co se chovají jinak, jim vnášejí do hlav pochybnosti, kterými narušují jejich jistotu, co tolik potřebují na už tak složité cestě životem.

Taková byla má rodina, i když ani její členové nebyli stejní, měli své dobré i špatné vlastnosti a všichni je tak přijímali, jen nesměli překročit naše pravidla a zvyky. Když se někdo nezachoval tak, jak měl, rodina si s ním u ohně promluvila. Často jsme své výhrady sdělovali příběhem z paměti našich dědů, provinilec se většinou zastyděl a pochopil nit, která vedla k němu, do jeho duše a svědomí. Dostal tak možnost napravit se. A když příběh nebyl, tak ten, co se cítil ukřivděn a ublížený, vyzpíval svou stížnost písní. Za to se na něj nikdo nesměl zlobit, ani ten, koho se ta píseň týkala. Málokdy se stávalo, že ani po takovémto příběhu a písni nezměnil své chování. Když se někteří z našich příbuzných rozhádali tak, že nebyli schopní se zastavit a nás ostatní z nich začala bolet hlava, nebo když se někteří příliš provinili proti našim zvyklostem, strýc si je zavolal. Museli k němu přijít, usmířit se a napravit. Nic jiného jim nezbylo, jinak by jim přikázal odejít z kruhu našich vozů. A to znamenalo zostuzení a smrt.

Býval jsem tak šťastný u ohně mezi našimi vozy. Ale úplně nejkrásněji nám bylo, když byla svatba nebo pohřeb. To pak přijeli všichni matčini i otcovi bratři a sestry s dětmi, se svými muži a ženami. Bylo nás vždy tolik, že jsme se smáli a říkali, že se ještě jedno dítě narodí a praskne břeh řeky, na kterém sedíme, a donese nás do dalekých moří, ani nebudeme potřebovat vozy a koně. A nakonec jsme začali zpívat a tančit, někdy to bylo smutné, někdy veselé, ale vždy to bylo jako láska. Bolelo to u srdce, lechtalo to v břiše, zapomněli jsme na spory a byli jsme spolu. Ráno se všichni rozjeli a tu lásku si odvezli s sebou, aby se s ní vrátili, až bude zase svatba nebo pohřeb, a v době mezi tím jim pomohla žít v tomto těžkém světě.

Sešli jsme se i toho večera před ránem, kdy jsme měli odejít proti proudu naší řeky. Ženy pobíhaly a chystaly vše, co nám mohly dát s sebou. My jsme vybírali koně na cestu a mazali kola našich vozů, aby jela hladce a nevrzala tam, kde o nás nemají ani vědět. Dohadovali jsme se, které koně cestou prodáme, kdybychom neměli co jíst, a kteří zůstanou, aby do té doby, než se na cestu vydají všichni, mohli mít další hříbata, která se také dají prodat. Byl jsem zabraný do vší té práce, ale stále častěji jsem se rozhlížel po ostatních a snažil se zapamatovat vůně své rodiny. Vůni kotlíku, kde bublalo maso, vůni bylin, které do něj ženy přisypaly, vůni vozů a větraných kožešin, vůni dětí sajících mléko ze snědých prsů do barevných šálů zahalených matek, vůni mužského potu a černých copů našich žen. Ještě silněji jsem vnímal zvuky, které vydával ten náhlý shon, všechno, co mne obklopovalo od mého narození a nyní jsem to měl opustit.

Začínalo se stmívat, řeka zrudla západem slunce, utíkal jsem k ní a číchal i její vůni, abych jí měl plný nos a zůstala mi v něm navždy. Zopakoval jsem si všechny vůně, které ke mně kdy naše řeka vyslala a které navštívily můj nos nejsilněji. A vzpomněl jsem si na minulé léto, kdy nám bylo tak krásně teplo, všude kolem dozrávaly plody stromů, polí a zahrad a my měli břicha plná tak, že jsme si museli povolovat opasky u kalhot. I to pro nás bylo svátkem. Tehdy jsem seděl pod stromem plným zralých meruněk. A jeden ten sameťový plod podobný slunci, které právě zapadalo a zbarvilo svět do své barvy, upadl vedle mé ruky. Jak jsem se zakousl do toho malého sametového slunce, tekla mi po bradě šťáva vonící medem, zavřel jsem

oči a za víčky mi zůstalo odcházející světlo i přicházející tma. Tehdy jsem pochopil, že cítím nejkrásnější vůni na světě, která mi naplnila chřípí smutnou touhou a rozlila teskné teplo kolem mého srdce, jako bych ochutnal něco, co ještě neznám. Něco, co teprve přijde. I ten poslední večer na našem břehu jsem si přivolal vůni uplynulého léta a barvu sladkých zapadajících sluncí plnicích mé srdce podivnou tesknotou. Třeba i tam proti proudu budou stromy plné meruněk a vždy mi připomenou všechno, co jsem cítil na břehu zelenožluté řeky mého dětství.

Jak jsem tam stál a chtělo se mi plakat nad krásou, kterou opouštím, přišla za mnou má matka. Posadila se na spadlý kmen stromu, zabalila se těsněji do vlněného šátku, rukou poplácala místo vedle sebe a pohledem mne vyzvala, abych přisedl. Pak mne objala kolem ramen a přitáhla k sobě.

Seděli jsme v tichu usínajícího studeného dne a pozorovali řeku, která se v soumraku barvila do šeda. Holé větve stromů ševalily proti černajícímu nebi, na kterém pomalu vycházely hvězdy. Byl jsem šťastný, že tady tak spolu sedíme, protože moje matka měla mnoho dětí a jen občas, když už jí hlava praskala a záda se ohýbala pod tíhou hladu a nemocí, usadala u řeky, aby obnovila síly. Cítil jsem ve svém břiše velikou lásku k břichu mé matky a ke všem, co s ním kdy měli co společného.

Matka se rozkašlala. Takhle kašlala pokaždé, když měla promluvit o něčem jiném než o věcech běžného dne. Moje matka byla mlčenlivá žena a nerada mluvila zbytečně. Stačilo mi se na ni jen podívat a věděl jsem, co říká v hlavě, za svýma zelenýma očima se žlutými kroužky kolem panenek. Znovu mne přitáhla k sobě a pak rukou otočila mou tvář k té své, chvíli mi upřeně hleděla do očí, vážně a s velkou naléhavostí. Cítil jsem, jak ji bolí srdce a jak její čelo svírá úzkost. „Gabrieli, nevidím v čase, který mne ještě čeká, jestli se znovu setkáme, ale vím, že nebudeme všichni zase jednoho dne na jednom místě. Ale moje srdce je klidné, protože vím, že ty se ve světě neztratíš. Máš přece dar, takový dar má málo i nás lidí, prý ho míval otec mé matky, a proto měl nejkrásnější koně. Víš dobře, že my míváme různé dary, některé jsou dobré a některé dokážou ubližovat. Protože máš pak příliš otevřené srdce a příliš otevřenou hlavu. Nenaslouchej

jenom zvířatům, ta jsou dobrá, pokud je nezkazili lidé. Ale s lidmi, s těmi je to, Gabrieli, jiné, hlavně s těmi, kteří nejsou jako my. Slyší jen svou hlavu a neslyší své břicho. A ty přece víš, že břicho nikdy nelže, jenom srdce a hlava tě mohou zmýlit, protože si občas přejí to, co nemají.“

Odmělcela se, celá zadýchaná, usmála se mým udiveným očím a zmatku v hlavě, plné jejích nečekaných slov.

„A když ti ani břicho nepomůže, požádej Boha, ať ti pošle sen. A když tomu snu nebudeš rozumět, počkej. Stane se něco, co ti napoví, a ty najdeš klíč ke svému snu, který se pak rozevře jako strýcova kniha, a vše bude jasné. Některá vysvětlení nepřijdou hned, někdy uběhne mnoho vody v řece, než pochopíš, co ti chtěl sen říci, protože když se ti sen zdál, ještě něco chybělo v tobě samotném a musel jsi to teprve zažít. Ještě nepřišel jeho čas. A smiř se s tím, že někdy ti sen řekne něco, co nebudeš chtít vědět. Protože vždy nás nečeká jenom to dobré. Ale ty se neboj a požádej Boha, ať ti pomůže strach překonat, protože strach, ten nám pokaždé radí špatně. Ty dokážeš, Gabrieli, poznat, že to, co se ti děje, se dít má. I když to někdy pochopíš, teprve až se ohlédneš na cestu, kterou jsi prošel. A kdykoliv tomu nebudeš věřit, stane se něco, co tě přesvědčí.“

Odvrátila se ode mne, jako by sama nechápala, kde se vzal ten proud, který jí tekl z úst, proud voňavého teplého mléka, nejvíce slov, která mi má matka kdy řekla.

Slunce zapadlo, vyšel měsíc a my jsme viděli svět kolem nás v jiném světle, ve kterém spatříš jen to, co vidět být má. Vzduch se zachvěl a rozezněl se řečí ptáků těsně před usnutím. Najednou do něj zavanulo jaro, přinesl je teplý větřík, na který jsme už málem zapomněli. Větříček, který přinášel nové a dosud nepoznané. Cítil jsem, že přichází z krajů, které na mne čekají, a že se jich nemám bát. Nastavili jsme s matkou tomu větříku tváře, oba jsme povzdechli, podívali se na sebe a usmáli se. Oba jsme věděli, co nám chtěl větřík říci. Že nastal čas vydat se na cestu. A já cítil, že dnešní večer je jedním z těch večerů, které si budu vždy pamatovat. Právě ve chvílích, kdy mi bude úzko a celý svět kolem zčerná, si přivolám takovou vzpomínku, která mne zaplaví světlem, pomůže mi vstát a z té černoty vyjít zase ven. Právě takové večery si vezmu s sebou do svého hrobu, o kterém

jsem nevěděl, kde na mne čeká. Ale to neví nikdy nikdo z nás.

Tehdy jsem také pochopil, proč můj otec a strýc před vážným rozhodnutím, které leželo jako kámen na cestě a nebylo možné s ním hnout, čekávali, až se má matka uloží ke spánku, pak ráno vstane a promluví. Moje matka se totiž uměla ptát Boha na radu, ale také věděla, že ptát se Boha má cenu jenom ve chvílích, kdy naše lidské síly samy na odpověď nestačí.

Strýc šel prodat jednu ze zlatých mincí, které nosil na krku. Věděl, že se s řadou z nás vidí naposledy, a chtěl nás pořádně pohostit. Ty další schoval na svůj pohřeb, protože cítil, že se k němu blíží koňským cvalem. Nikomu to tehdy neřekl, ale v jednu chvíli jsem zahlédl jeho tvář v plamenech velkého ohně a lekl jsem se tak, až mi zaskočila kaše, kterou jsem právě pořádal. Z kůže jeho tváře vylézala lebka, oči mu zapadly, protože se zamyslel a zadíval do ohně, zapomněl se tvářit statečně a jako muž, se kterým se nemusíme bát. Nikdy předtím jsem si nevšiml, jak začíná být unavený a jakou sílu stále vydává směrem k ostatním. Dříve jí měl tolik, že mu nikdy nechyběla, s její pomocí byl schopen semknout nás všechny ve chvílích, kdy nám bývalo úzko, doléhala na nás bolest světa a strach, že okamžik, který právě žijeme, může být ten poslední. Ale on stál vždy jako statný strom, ke kterému jsme utekli, abychom se o něj mohli opřít. A najednou se tento strom kymácel ve větru stárí i nemoci a chystal se k pádu na zem. Uvědomil jsem si, kolik síly ho stojí předstírání, že můžeme v klidu odejít, protože zbytek naší rodiny zůstane pevně v jeho ruce. Povšiml si mého upřeného pohledu a usmál se na mne. V té chvíli to byl zase on, ten veselý a rozhodný člověk, který vedl naše vozy vždy tou správnou cestou. Opět jsem uvěřil, že sluníčko, které se večerním větříkem s nádechem jara ohlásilo, i jemu přinese sílu, vytáhne z jeho bolavých kloubů zalezlou kousající zimu a pomůže mu udržet se při životě do té doby, než k sobě přivoláme zbytek rodiny. Uvěřil jsem, že takový muž nedovolí Smrti přijít dříve, než předá starost o ostatní do mladých a zdravých rukou. Určitě se s ní domluví.

Když jsme se po dlouhé době dosyta najedli, začali jsme zpívat. S plnými břichy se nejprve zpívá pomalu a líně, pak přichází radost sama svým poskakujícím krokem, provázená Danilovými housličkami, a my se radujeme, že jsme naživu, že jsme přežili další zlou zimu